
Els certàmens literaris a Barcelona, segles XIV-XVIII

Albert Rossich

Barcelona Quaderns d'Història, 9 (2005)

No es pot parlar dels certàmens barcelonins de l'Edat Moderna sense fer referència als inicis d'aquesta festa, a la darrerria del segle XIV.¹ I és que, a pesar dels canvis que el pas del temps comporta, un fil conductor uneix totes aquestes manifestacions literàries amb el record d'uns orígens que d'una o altra manera perviuen. Certament, a mitjan segle XV, amb el pas de l'*occità* trobadoresc al *català*, el model de llengua poètica canviarà; a la darrerria del XV, el tema religiós i moral substituirà les poesies amoroses de ressons trobadorescos; el plurilingüisme i, a l'últim, el predomini del castellà s'acabaran imposant en el segle XVI; a l'època del barroc, una gran varietat d'estils, formes i temàtiques hi tindran entrada tumultuosa; alhora, una pluralitat de manifestacions artístiques hi confluiran, contribuint amb aquesta amalgama de celebracions diverses a l'espectacularitat d'unes festes desmesurades. Tot això és veritat; però, com no podia ser altrament, cada modificació es fa sobre la base del lligam amb un estadi anterior. Desenvolupar això, ara, ens portaria una mica lluny.² El que em proposo fer a continuació és tan sols un repàs de la història dels certàmens literaris a Barcelona fins a l'entrada de l'època contemporània.

Com és ben sabut, el rei Joan I, l'Amador de la Gentilesa, va fundar l'any 1395 un concurs de poesia en llengua vulgar (que «gaya vel gaudiosa, et alio nomine

1. Vull agrair l'ajut de diverses persones que en èpoques diferents m'han facilitat informacions, han consultat papers o han comprovat dades que necessitava per completar aquest treball, com Carme Barceló, Kenneth Brown, Concepció Canadell (Biblioteca Lambert Mata), Dani Ferrer, Laia Miralles i Maria Rosa Serra. En un altre ordre de coses, he d'advertir que en la transcripció dels textos respecto l'ortografia del model excepte en l'accentuació, la puntuació, l'ús de majúscules i minúscules, l'aglutinació i la separació de mots, i l'ús de la dièresi, l'apòstrof, el punt volat i el guionet, on adopto els criteris regularitzadors habituals en les edicions de textos clàssics.
2. Cfr. ALBERT ROSSICH, «Els certàmens: de la Gaya Ciència als Jocs Florals», dins FRANCESC FELIU i SADURNÍ MARTÍ (ed.), *Actes del XIII Congrés Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Girona, 8-13 de setembre de 2003*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, [en preparació].

inveniendi sciencia nuncupatur») i en va nomenar jutges els preceptistes Jacme March i Lluís d'Averçó: respectivament, un cavaller i un ciutadà. La festa, instituïda a imitació de les que es feien «in civitatibus Parisius et Tholose ac aliis civitatibus et locis», s'havia de celebrar a Barcelona el dia de l'Anunciació (el 25 de març) o el diumenge següent, i s'aniria convocant amb una periodicitat anual. Conservem el document fundacional d'aquesta notable celebració literària, i una precària documentació que permet, si més no, seguir alguns dels avatars de la història del Consistori de Barcelona.³ En canvi, contra el que explica aquell primer document, no ens consta que a París, ni enlloc més sinó a Tolosa (on radicava la Sobregaya Companhia dels Set Trobadors), se celebressin concursos poètics. El cas és que, en un document de 1399 signat per Martí I l'Humà, es torna a insistir en el model parisenc, al costat del de Tolosa: Rubió i Balaguer suposava que l'al·lusió a París tan sols obeïa al desig d'ennobrir el certamen sota l'empara de la Sorbona.⁴

Fos com fos, la primera notícia amb què es documenta la celebració efectiva d'un concurs poètic a Barcelona no és d'aquell any 1393 ni de l'any següent. Riquer suposa que l'any 1394 es devia fer el primer certamen, però no en tenim cap prova;⁵ en canvi, sí que és segura la celebració d'una «bella festa [...] a honor de la dita gaya ciència» l'any 1395, ja que, el 1396, una lletra del rei redactada per Bernat Metge demana als consellers de Barcelona que paguin les joies que s'han de concedir als guanyadors tal com s'havia fet l'any anterior. I ho fa amb aquests arguments:

Entre les altres bones ordinacions que'n cascuna notable ciutat deuen ésser, sí és una, ço és, que sie donada ocasió que ls hòmens de cascuna edat, specialment aquells qui viuen de lurs rendes e patrimoni, no stiguen ociosos, los quals en res no poden ésser tant inclinats a lunyar-se de ociositat, com ab conseguir coses profitoses e plasers. Com, donchs, aquestes dues coses ab res no puxen tan fàcilment aconseguir com ab alcuna sciència, deu ésser donat loch que molts hajen ocasió de treballar en aquella, e majorment quan sens gran mesió e treball se pot aconseguir, axí com és la gaya sciència, la qual poden convinentment saber homes il·lustrats e en aquella adelitar-se e moltes vegades aconseguir-ne profit, car és fundada en rectòrica, per la qual,

3. Per a tot això, cfr. especialment Jaume MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica de Barcelona*, Barcelona, Impremta de la Casa de la Caritat, 1922 [1924]; Jaume MASSÓ TORRENTS, *Repertori de l'antiga literatura catalana. La poesia*, I, Barcelona, Alpha, 1932, pàg. 309-348; Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *De l'Edat mitjana al Renaixement*, Barcelona, Teide, 1979 (2a ed.), pàg. 23-31; Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura Catalana*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, vol. I, pàg. 197-209; Martí DE RIQUER, *Història de la Literatura Catalana*, Barcelona, Editorial Ariel, 1984 (4a ed.), vol. II, pàg. 565-577, i Giuseppe TAVANI, *Per una història de la cultura catalana medieval*, Barcelona, Curial, 1996, pàg. 53-81 i 91-109. El text llatí apareix transcrit dins José María CASAS HOMS (ed.), *'Torcimany' de Luis de Averçó. Tratado gramatical y diccionario de rimas. Siglos XIV-XV*, Barcelona, CSIC, 1956 vol. II, pàg. 441-445.
4. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. I, pàg. 201. Riquer, en canvi, sembla concedir-hi una certa versemblança: cfr. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 67 i 69.
5. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 68.

mesclada ab saviesa, car en altre manera fort poc val, se haja seguit gran honor e profit a moltes universitats e persones singulars en lo món.⁶

La petició no podia ser més inoportuna, en un moment de màxim enfrontament entre la ciutat i la corona per les malversacions de recursos que s'atribuïen als servidors reials. No és estrany que els consellers s'hi neguessin, argumentant «los grans e importables càrrecs que la Ciutat ha, e per lo poch millorament que aconseguix de la dita Gaya Ciència».⁷ Al cap de poc, però, el rei mor, i, naturalment, aquell any el concurs no se celebra.

El seu successor, Martí I, continuà impulsant l'activitat del Consistori. El 1598, signa un document compromentent-se a pagar les despeses del certamen d'aquell any. El 1599, Martí I demana a Jacme March i Lluís d'Averçó que s'encarreguin novament d'organitzar la festa. Els historiadors suposen que a partir d'aquesta data, el Consistori té una activitat regular, tot i que no poseïm documentació en aquest sentit fins a l'any 1413, quan Ferran d'Antequera introdueix modificacions importants per al funcionament del Consistori: els càrrecs passen a ser vitalicis, els jutges podran demanar l'assessorament de les persones que calgui i podran celebrar tantes sessions i premiar tantes composicions com creguin oportú.⁸ De l'època del rei Martí, potser, o més probablement del regnat de Ferran d'Antequera,⁹ deu ser una funció del Consistori de Barcelona que va descriure amb detall Enric Villena, encara que amb algunes imprecisions. Del relat d'Enric de Villena, inclòs al seu *Arte de trovar* (1433), es dedueix que la cerimònia es feia al començament en un lloc tancat («llegados al dicho capítulo, que ya estava aparejado, e emparamentado aderredor de panyos de pared, e fecho un asentamiento de frente con gradas en do estava don Enrique en medio, e los mantenedores de cada parte [...] e el suelo cubierto de tapiçería»), concretament la sala capitular del convent dels dominics, a Santa Caterina («en el [consistorio] público, congregávanse los mantenedores e trovadores en el palacio, e yo partía dende [=d'allà] con ellos, como está dicho, para el capítulo de los frayles predicadores, e collocados, e fecho silencio, yo les facía una presuposición»)¹⁰ Anys més

6. ANTONI RUBIÓ I LLUCH, *Documents per a l'història de la cultura catalana mig-aval*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1908, vol. I, pàg. 384-385 (la citació és de la pàg. 385).

7. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 68.

8. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 68-69; TAVANI, *Per una història...*, pàg. 79.

9. «Aquesta descripció sol ésser adscrita al regnat de Ferran I, però és probable que calgui situar-la, en els seus aspectes principals, en el de Martí I, ja que consta la presència de don Enrique a Barcelona el 1408 i que, tal com s'explica a l'*Arte de trovar*, no hi ha dubte que fa referència al regnat de Martí l'Humà» (RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 69). Riquer es deu referir al silenci del text d'Enric de Villena sobre el període de Ferran I, ja que el passatge on s'esmenta aquest rei sembla escrit per una altra persona: «Fue después elegido el rey don Fernando, en cuyo servicio vino don Enrrique de Villena, el qual procuró la reformatión del Consistorio y señaláronle por el principal d'ellos» (DON ENRIQUE DE VILLENA, *Arte de trovar*, Madrid, Victoriano Suárez, 1923, pàg. 56, [edició moderna de F. J. Sánchez Cantón]). No oblidem, però, que el text conservat segurament és un extracte, de manera que la interpolació bé podria ser el resum d'una part més extensa; d'altra banda, si l'obra va ser redactada pel noble de Villena cap al final de la seva vida, és poc versemblant que no descrivís el cerimonial dels últims consistoris als quals va assistir, més que més si va contribuir a reformar-los.

10. Cfr. DON ENRIQUE DE VILLENA, *Arte de trovar*, pàg. 57-62 (les citacions provenen de les pàg. 57 i 60).

tard, en canvi, uns versos de Joan Berenguer de Masdovelles evidencien el costum de celebrar aquestes festes també a l'aire lliure. En el poema intitulat *En un Consistori que's tench a Barçolona*, Masdovelles escriurà:

Venir no-m fan an aquesta gran plassa
cartells ni prechs, ni gens àls no y met força;
mas fin'Amors, qui tots jorns se refforça
en ffer seguir a mi la sua trassa,
m'à vuy portat an aquest Consistori.¹¹

Fos com fos, una anotació dins l'*Arte de trovar* de Villena fa constar que l'activitat del Consistori es va interrompre un temps després de la mort del rei Martí. Les informacions que ens han pervingut sobre el tema no permeten precisar més. Conservem, això sí, un cert nombre de composicions d'aquesta època que fan constar que han obtingut algun guardó: d'unes quantes podem deduir versemblantment que havien estat presentades al Consistori de Barcelona. I a vegades ho fan constar explícitament, com en el cas d'una cançó de Guillem de Masdovelles "coronada ha Barchalona"¹² o del títol que he transcrit més amunt, del seu nebot Joan Berenguer. Riquer sospita, amb fonament, que Gilabert de Pròixita i Andreu Febrer hi van presentar poesies. Al cançoner Vega-Aguiló hi ha força peces relacionades amb els consistoris de Tolosa i de Barcelona: sembla que les de Joan Basset, Gabriel Ferrús i Joan Sesavasses s'han de relacionar més aviat amb aquesta darrera ciutat.¹⁵

Vigència dels certàmens al final de l'Edat Mitjana

A mitjan segle XV hi ha notícies de diversos particulars que institueixen joies en el marc, potser, del Consistori de Barcelona, la qual cosa en provaria la continuïtat en un període del qual coneixem molt poca cosa de manera fefaent. Així ho ha fet pensar la rúbrica d'un poema de Francí Joan Puculull («Hobra feta per Ffransí Johan Puculull en lo Consistori de Mossèn Anthoni Çaplana, lo qual posà una joya a qui millor diguera en laor de la Creu animant los christians que anassen a la Croada justada».¹⁴ O aquesta altra d'Antoni Vallmanya («Fou posada la joya de Desconaxença per en Martí Bellit, cirurgia, ciutedà de Barcelona, al monastir de framenors de la ciutat»); Amadeu Pagès interpreta que el títol de «Vostre Reverença» usat en la tornada del poema fa referència a un dels mantenidors del Consistori,¹⁵ i Riquer diu que «devia ésser atorgada pel Consistori de Barcelo-

11. R. ARAMON I SERRA (ed.), *Cançoner dels Masdovelles*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans i Biblioteca de Catalunya, 1958, pàg. 152.

12. ARAMON I SERRA (ed.), *Cançoner dels Masdovelles*, pàg. 67.

13. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 77; Anna Alberni Jordà, *El Cançoner Vega-Aguiló (BC, mss. 7-8): estructura i contingut*. Tesi doctoral [inèdita], Universitat de Barcelona, 2002, esp. pàg. 49, 174, 235 i 238-241.

14. J. MASSÓ TORRENTS, «Bibliografia dels antics poetes catalans», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, V, 1 (1914-1914), pàg. 4-276 (pàg. 184).

15. Amédée PAGÈS, *La poésie française en Catalogne du XIIIe siècle a la fin du XVe*, Tolosa, Édouard Privat/París, Henri Didier, 1936, pàg. 352.

na, sobre l'activitat del qual, en aquell temps, tan poc sabem». ¹⁶ De tota manera, també es podria tractar de certàmens particulars, nascuts a imitació del de Barcelona. No es pot considerar “una mena de certamen”, en canvi, la convocatòria de Pere Pou als seus amics, des del monestir de Valldonzella, per tal de combatre el fals amor. ¹⁷

Els anys de la guerra contra Joan II van coincidir amb una etapa de falta total de notícies sobre certàmens a Barcelona. Pel que fa a l'activitat del Consistori immediatament després tenim una curiosa disputa entre Joan Ramon Ferrer, mantenidor del gai saber, i Joan Fogassot, el 7 de desembre de 1475, la qual, en paraules de Miriam Cabré, «ens acostava a la pragmàtica dels consistoris i a la transposició a la vida literària de fórmules i procediments jurídics que formaven part de la vida professional d'aquests literats». ¹⁸ Es tracta d'una requisitòria de Ferrer, en nom de tot el Consistori, a Fogassot perquè dicti sentència abans de deu dies, «sots ban de sols tres-cents», en la tensió promoguda entre en Pere Çaguda i «hu qui-s diu Ricart», el qual després havia estat substituït per Joan Çacoma. Fogassot s'havia excusat dient que estava massa ocupat, però els mantenidors van considerar que aquesta era «fluixa rahó». La sentència va ser publicada finalment el «dissabte xx de janer [...] a l'ort d'en Francesch Morer». ¹⁹

El manuscrit que ens ha conservat aquesta sentència, el cançoner *J*, també guarda altres textos relacionats amb el Consistori de Barcelona. Reflecteix, per tant, l'existència d'un grup de poetes proper a aquesta institució. Tot i això, l'opinió general dels estudiosos és que la seva activitat es feia en condicions d'una certa precarietat. Massó Torrents escriu: «No hi ha dubte que en el darrer quart de segle [xv] pocs degueren ésser els consistoris celebrats a Barcelona. Els dotze anys de durada de les guerres de Joan II contra Catalunya i la desgràcia final d'aquesta nació amb la capitulació de Barcelona, amb les confiscacions que portava i la despoblació, eren causes per donar a la vida literària una forta llançada, i si encara, i probablement, s'hi tenia algun que altre consistori, devien ésser clars [=espaiats] i de poca importància». ²⁰

Tot i aquesta precarietat, la influència dels certàmens es deixava sentir prou. Cap a 1492 es facturà un text de preceptiva lingüística molt interessant, i que ha cridat sovint l'atenció dels filòlegs: són les *Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*, últimament atribuïdes a Pere Miquel Carbonell, arxiver reial i concursant als certàmens barcelonins, després d'haver estat afillades al poeta valencià Bernat Fenollar i a l'humanista barceloní Jeroni Pau. Es tracta d'una llista de mots i expressions que s'han d'evitar a l'hora de “parlar pertinentment”. Són, en bona part, normes de caràcter ortològic: es basen en els sectors cortesans i erudits «perfetament pronunciant lo vulgar català», però és interes-

16. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 48.

17. Cfr. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 225.

18. Per a tot això, vegeu MIRIAM CABRÉ, «Jutges, processos i sentències en la lírica del xv: Joan Ramon Ferrer, mantenidor del gai saber (1475)», *Estudi General*, 22 (2002) [=Miscel·lània d'homenatge a Modest Prats, vol. II], pàg. 409-420.

19. CABRÉ, «Jutges, processos i sentències...», pàg. 417.

20. MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 50-51. En el mateix sentit s'expressa RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. III, pàg. 400.

sant assenyalar la insistència de Pere Miquel Carbonell a adduir, com a argument d'autoritat, no solament el criteri dels «cortesans ne elegants parladors», sinó també dels «trobadors».²¹ Com explico amb més detall en un altre lloc, «les *Regles* no són la reflexió d'un gramàtic que adverteix als escriptors del que és correcte i del que no ho és, sinó una recopilació de les normes lingüístiques propugnades per l'autoritat competent, és a dir, les normes vigents entre els savis i els entesos. Les *Regles* ofereixen un retrat del present, no una proposta de futur. I aquest present és el resultat, sobretot, d'una tradició poètica i gramatical madura».²² Una tradició poètica forjada en els certàmens i una tradició lingüística abonada per la Cancelleria.

No ens ha d'estranyar, doncs, que aquestes celebracions gaudissin de gran prestigi en el món literari català, ni podem menystenir els resultats gramaticals i de versificació que van suscitar des de final del segle XV fins a la vigília del segle XVIII. Potser sí que ens hem de prendre seriosament, per tant, la protesta del valencià Pere Ansó quan impugna el veredict del jurat del certamen valencià de Sant Cristòfol (1488) amb l'argument que això no hauria passat a Barcelona:

Senblant error, per çert, no cau
en Barçelona,
ans donen pris hi la corona
al qui sols fa
les cobles netes hi dret va
per lo libell.²⁵

Rubió explica que a la fi del segle XV els certàmens abandonaren el tema amorós per prendre el religiós.²⁴ Ferrando, però, fa notar que si bé els certàmens valencians i mallorquins del XV sempre són de temàtica religiosa, «els barcelonins encara alternaran aquesta amb la profana al llarg de tota la centúria».²⁵

Els certàmens de l'Edat Moderna

No tenim notícies de certàmens a Barcelona entre 1488 i 1580. El fet contrasta amb el que sabem sobre els valencians, amb nou certàmens documentats entre 1488 i 1532. Però també és significatiu que immediatament després no en coneguem més, a València, fins a l'última dècada del segle. Ara: més que d'un gran buit, crec que s'ha de parlar d'una supervivència soterrada. Els certàmens van

21. Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Les 'Regles de esquivar vocables' i "la qüestió de la llengua"*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1999, pàg. 124.

22. Albert ROSSICH, «El model ortològic del català modern», dins Miquel NICOLÀS (ed.), *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*, València, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2004, [en premsa].

23. Cfr. Antoni FERRANDO FRANCÉS, *Els Certàmens Poètics Valencians del Segle XIV al XIX*, València, Diputació de València, 1985, pàg. 567.

24. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. I, pàg. 448.

25. FERRANDO FRANCÉS, *Els Certàmens Poètics...*, pàg. 141.

continuar existint, perpetuant els noms de 'gai saber' i de 'gaia ciència'. Un inventari de 1510 anota uns «llibres que's deien de la *Gaya Ciència*».²⁶ N'hi deu haver més, a la primera meitat del XVI. Ara: la novetat és que els certàmens proliferen per tota la Península. El primer que coneixem, fora dels països de llengua catalana, és un de Sevilla en honor de sant Joan Evangelista, sant Pere, sant Pau i santa Maria Magdalena (1531-1534),²⁷ però de seguida en vindran molts més.²⁸

Només havent-hi hagut algun tipus de continuïtat es pot explicar que el certamen de Barcelona a la immortalitat de l'ànima, l'any 1580, convoqués els «doctes y studiosos en la *Gaya Ciència*». Com diu Jordi Rubió, «per la força de la tradició, aquesta paraula significava encara 'poesia' en alguns cercles literaris de la Barcelona del final del segle XVI, i arrossegava al seu damunt tota l'escenografia que des de l'escola de Tolosa al segle XIV hom havia muntat al seu voltant. Tanmateix el corrent era ja exhaurit i només subsistia com a artifici». De tota manera, tot seguit ha de precisar: «Però va trigar molt encara a desaparèixer».²⁹ De fet, la terminologia de les preceptives perviu en les sentències dels jurats, com podem veure en aquest passatge lingüísticament híbrid del certamen immaculista de c. 1580:

No podem *admitir* fraus,
ni *el vicio de sobre laus*
que pone al primero canto
sens tenir botons ni traus.
Fue vicio prometer mucho
*lo que después no cumplió [...]*³⁰

De la vigència d'aquesta tradició, en veurem un altre exemple contundent en la *Sentència* de Francesc Calça per al certamen de 1601. La realitat és que durant aquells anys es continua parlant de trobadors i de gai saber. Al llibre de poesias de Pere Serafí de 1565, llegim: «he posat en esta obra mia coses de amor y spirituales, y altres que a molts han paregut bé: per les quals entre famosissims trobadós me han adjudicades joyes».³¹ No és gens agosarat pensar que alguna d'aquestes joies les va obtenir a la seva ciutat, Barcelona. També hem de tenir en compte les al·lusions al seu amic Pere Giberga: «señor Giberga, vígil l del gay sa-

26. Vegeu A. DURAN I SANPERE, «Els Ausiàs March de Montcortès», *Estudis Romànics*, XI (1962), pàg. 145-160 (pàg. 150).

27. Willard F. KING, *Prosa novelística y academias literarias en el siglo XVII*, Madrid, Anejos del Boletín de la Real Academia Española, 1965, pàg. 85.

28. Sobre els certàmens espanyols en general, cfr. Jenaro ALENDA Y MIRA, *Relaciones de solemnidades y fiestas públicas de España*, Madrid, Sucesores de Rivadeneyra, 1905, vol. I [el segon volum va aparèixer sense portada i incomplet]; José SIMÓN DÍAZ, *Siglos de Oro: Índice de Justas Poéticas*, Madrid, CSIC, 1962; Juan DELGADO, «Bibliografía sobre justas poéticas», *Edad de Oro*, VII (1988), pàg. 197-207.

29. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, II, 1985, pàg. 29.

30. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), ms. B-47, f. 38, «Sente[n]çia de los señores Juezes». Notes al text: *canto* = 'estrofa'; *sens tenir botons ni traus* = 'sense venir a tomb' (cfr. DCVB, s.v. *tenir*).

31. Pere SERAFÍ, *Poesies catalanes*, Barcelona, Barcino, 2001, pàg. 58, [edició moderna de Romeu].

ber, metrificant molt àbi» (pàg. 157). El «Sonet en epitafi de mossèn Pere Giberga», finalment, suggereix una etapa lànguïda de la poesia de certamen, anterior a l'activitat poètica de Giberga, que es tanca no gaire abans de 1565:

Ploren vuy tots los trobadors sens mida,
puix mort cruel, com sol, prompta y soberga,
se n'à-portat del gay saber Giberga,
qu-en nostres temps de mort tornà-n més vida.³²

No pot ser que aquests mots fossin, només, una excusa retòrica per exaltar la poesia del seu amic difunt. Em sembla, doncs, que postular l'existència de certàmens a Barcelona abans de 1580 és una conjectura ben plausible. De fet, Romeu detecta moltes peces de Serafi de caràcter religiós que semblen haver estat presentades en certàmens: es tracta de nou composicions (CXXXII, CXXXIII, CXXXV, CXXXVI, CXXXVIII, CLXIV, CLXVII, CLXVIII, CLXIX) que per força s'han de correspondre amb un nombre similar de certàmens.

Curiosament, pels volts de 1580 hi ha una considerable vitalitat de certàmens celebrats a Barcelona. Potser el més destacable és el fet que els poetes que hi participaven apareixen interrelacionats, formant un grup poètic més o menys compacte. A part dels certàmens immaculistes convocats pels agustins, hi ha un certamen de caràcter profà «sobre la diferencia que ay del amor al desseo». Es tracta d'un certamen acadèmic plurilingüe (en castellà, català, llatí i italià) convocat a iniciativa de Çapila (segurament Gervasi Çapila) entre altres persones (f. 3). El jutge del certamen apareix amb les inicials H. N. a la portada: potser l'hem d'identificar amb Hierónimo Nicolás, que també havia participat en el certamen immaculista de 1580. Aquest nucli literari, «aqueste illustre y claro ayuntamiento» de poetes, com diu el cartell convocant, hauria de ser objecte d'un estudi més aprofundit. Una de les persones més significades d'aquest grup de poetes, i de més prestigi, és Francesc Calça.³³ La sentència de Çapila al certamen «sobre la diferencia que ay del amor al desseo» li dedica aquest *Epigramma*:

Ab lo rigor de l'art de Gaya Sciença
escriu ben doctament lo señor Calça,
y ab tal estil y terme y eloqüença
que el català lenguatge molt ensalça.
Mirat son bell discurs ab diligença,
en res no se li nota cosa falsa
però un doctor tan cèlebre és certeza
dir que en lo escriure guarda gran pureza.³⁴

Calça és tot un personatge, a la Barcelona de la segona meitat del segle XVI. El seu paper com a guia literari ja ha estat remarcat més d'un cop. La claredat de

32. Pere SERAFÍ, *Poesies catalanes*, pàg. 110.

33. Joaquim MOLAS, «Francesc Calça: poemes», *Els Marges*, 14 (1978), pàg. 77-95; i Narcís FIGUERAS I CAPDEVILA, «Francesc Calça (1521-1603) i la seva producció poètica quadrilingüe. Un inventari», *Estudi General*, 14 (1994 [1995]), pàg. 87-104.

34. Biblioteca de la Hispanic Society of America de Nova York, fol. 64, ms. 2470.

les seves propostes estètiques i ideològiques li va assegurar un lloc al primer rengle dels intel·lectuals catalans, com a historiador, com a gramàtic, com a preceptista. Per això, la *Sentència* que va redactar amb motiu del certamen dedicat a sant Ramon de Penyafort ha estat esmentada repetidament com un crit d'alerta davant de la temptació dels poetes catalans de passar-se al castellà. Vegem-ne una mostra:

Sentència

Los catalans, per què dexam la llengua?
[...]
Ausiàs Marc en ella fonc poeta
tan excel·lent qu'és tingut per més net
de quants bells rims y bells cants agen fet
[...]
La Gaya fonc Sciència nomenada
pels catalans antics de gran renom
y és gran dolor no entendre per què y com
casi per tots greument és menyspreada.³⁵

Si la tasca dels jutges de certàmens, a la segona meitat del segle XV, era la de preservar un model de llengua, ara el problema era, directament, preservar una llengua –una llengua literària, és clar. Els certàmens, més moderns que mai, acollien obres en castellà i en llatí. I cada cop més, el castellà es menjava l'espai del català. En fi: que la preocupació de Calça no era un rampell senil –quan escrivia això, Calça era un ancià venerable de vuitanta anys– ho demostra una altra composició en el mateix sentit de Jeroni Ferrer de Guissona, poeta llorejat, *Als poetes catalans*.³⁶

Tot i els laments de Calça, el Certamen a Sant Ramon de Penyafort (1601) organitzat pel Consell de Cent convocava –en castellà– premis en tres llengües. No hauria d'estranyar ningú, per tant, que hi hagués poetes que s'hi presentessin:

[...] la Ciudad Illustre Barcelona
ofresce premios para dar con ellas,
la patria lengua Limosina abona
en que derrama Ausias sus querellas,
la general Latina y abundosa,
y la elegante Castellana hermosa.³⁷

Abandonem la idea que el llemosí és el nom que es donava a la llengua medieval. És evident que el llemosí també era el català actual de la poesia: a la *Sentèn-*

35. [Francesc CALÇA], «Sentencia», dins Jayme REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas que en esta ciudad de Barcelona se han echo, à la Canonizacion de su hijo San Ramon de Peñafort*, Barcelona, Jayme Cendrat, 1601, pàg. 348.

36. Reproduït dins Eduard CAMPS CAVA i Joan SANTAEL·LÀRIA PUJOL, *Guissona*, Barcelona, Joan Santael·lària Pujol, 1982, pàg. 618-619.

37. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, pàg. 117.

cia, Calça parla dels «ingenis bells de nostre llemosí».³⁸ En la mateixa avinentesa, la Universitat convoca premis per a peces «en llengua catalana o castellana» i «en llengua llatina», si bé el premi de les glosses, el cinquè, era només per a obres en castellà.³⁹ El certamen a la beatificació de santa Teresa incloïa igualment les tres llengües: «Todas las composiciones, excepto las del primero [epigramas llatins] y quinto certamen [glosses castellanes], podrán ser indiferentemente en lengua castellana o catalana».⁴⁰ El primer premi, efectivament, era per a obres en llatí. Pel que fa al romanç, fixem-nos ara en l'ordre –primer la llengua castellana, després la catalana– i en l'exclusivitat del cinquè premi, altra vegada per al castellà. Era, de tota manera, un premi obert a tots els poetes espanyols, «para lo qual a los últimos del mes de agosto se publicó en esta ciudad de Barcelona, y se despachó por las estafetas para las demás ciudades y villas de Cataluña, y para las más principales de España, como Madrid, Toledo, Valladolid, Salamanca, Alcalá, Sevilla, Lisboa, Córdoba, Granada, Valencia y Çaragoça, un cartel del tenor que se sigue...».⁴¹ Una altra dada que fa veure que no ens trobem pas davant una manifestació cultural anacrònica o rutinària.

Contra allò que se sol pensar, doncs, els certàmens no eren, a l'Edat Moderna, una institució antiquada. Tot i això, ja hem vist les prevencions amb què se'ls mirava Jordi Rubió. Josep Romeu, al seu torn, retreu els noms de «trobadors, gay saber, designacions terminològiques de la poesia trobadoresca encara vigent en l'època de Serafí», i parla d'«esperit periclitat», de «vella escola».⁴² La realitat, però, és que justament ara proliferaran més que mai (més que mai fins llavors, és clar: la quantitat de premis literaris que avui dia coexisteixen sí que ha ultrapassat tots els rècords històrics). I que al seu servei es posen en joc totes les possibilitats retòriques, artístiques, propagandístiques, espectaculars. Per donar més relleu a la celebració que es commemora, les bases del certamen i la sentència final es converteixen en una ocasió d'exaltació literària i de lluïment dels jutges. A propòsit del certamen a la immortalitat de l'ànima de 1580, Gaietà Vidal i Valenciano parla de «mania» classicista i explica que el llibell que convocava els poetes «ve a ésser una continuada al·legoria, mecanisme molt del gust d'aquells temps, puig que, comensant pels boscos del Parnàs regats per las ayguas d'Hipocrene, acaba per sopusar als poetes aucells de divers plomatge que trinan y, fent oir cants sua[u]s y armoniosos, dónan delit als que atent[aj]ment los ohen».⁴³ Així resumia Duran i Sanpere la del certamen dedicat a la Immaculada Concepció de c. 1580:

La sentència, redactada en dècimes heptasíl·labes, simula un torneig entre cavallers: imagina que descendien del Parnàs les Muses seguidores

38. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, pàg. 549.

39. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, pàg. 140.

40. Joseph DALMAU, *Relacion de la Solemnidad con que se han celebrado en la Ciudad de Barcelona, las fiestas a la Beatificacion de la Madre S. Teresa de Jesus, fundadora de la reforma de Frayles y Monjas, de nuestra Señora del Carmen, de los Descalços*, Barcelona, Sebastian Matvad, 1615, fol. 2bisv.

41. DALMAU, *Relacion de la Solemnidad...*, fol. 1bis.

42. Pere SERAFÍ, *Poesies catalanes*, pàg. 110, 157 i 159, respectivament.

43. Gayetà VIDAL Y VALENCIANO (ed.), *Libell de la Immortalitat de l'ànima nostra*, Barcelona, Fulletí de "La Renaxensa", Estampa de L. Obradors y P. Sulé, 1872, pàg. VI.

d'Apol·lo, que venia dalt d'un carro d'or cobert d'olivera, palma i llorer. Els heralds trompeters eren Virgili, Homer, Marcial, Ovidi, Juvenal i d'altres que no s'anomenen. Parada la lliça, presentats els cartells de desafiament i elegits els jutges, arriben fins a vint-i-quatre aventurers [=els concursants], d'entre els quals guanyà el primer premi Martín López; el segon, Gervasi Çapila, i el tercer, Galindo.⁴⁴

Sí: els certàmens viuen un moment d'esplendor. Malgrat les reticències dels actuals historiadors de la literatura, els concursos literaris complien una funció social important. El que passa és que als prejudicis tradicionals contra els certàmens poètics –en el sentit que són incompatibles amb la bona literatura– s'hi ha d'afegir l'evidència que els certàmens de l'Edat Moderna afavoreixen l'ús del castellà. Totes dues objeccions tenen una bona part de veritat: no s'ha de buscar la gran literatura en les peces presentades als certàmens (encara que també hi van concórrer Gil Polo, Fray Luis de León, Rey d'Artieda, Francesc Vicent Garcia, Lope de Vega o Calderón).⁴⁵ De tota manera, l'ús del castellà no era sinó una opció estètica més, la qual cosa –sigui dit de passada– demostra que no és veritat que els certàmens no evolucionin al compàs dels gustos del públic del moment. Una precisió, però: més que no pas l'ús del castellà, allò que els certàmens promouen és el plurilingüisme.⁴⁶

Els certàmens i l'estètica del barroc

Els certàmens importants feien ús de la impremta per fer pública la convocatòria –en un cartell–, per guardar el record de la cerimònia o, en els casos més rellevants, per aplegar bona part de les composicions presentades. De l'època barroca, no són pocs els llibres, de vegades ben gruixuts, que expliquen amb tota mena de detalls la relació de les festes que solien acollir, entre altres manifestacions espectaculars, certàmens literaris. D'aquesta manera podem veure com els certàmens, convocats sobretot amb motiu de commemoracions religioses, han trobat el seu lloc com un complement important dins les grans celebracions urbanes, al costat de misses solemnes, ornamentacions efímeres a les esglésies i als carrers, desfilades de cavallers (encamisades), justes (notòriament, el joc de la *sortija*), interpretacions musicals, castells de focs i manifestacions diverses d'alegria popular.

Les grans celebracions ciutadanes incorporaren els certàmens com un ingredient més d'un notable rendiment espectacular. Tot i això, em sembla injust el comentari de Jordi Rubió: «la festa poètica es va desplaçant. De constituir per ella sola una solemnitat que se sostenia i es justificava amb el seu propi prestigi, acaba per convertir-se en un número més d'un programa de festes i es combina amb tota la barroca escenografia en què aquelles s'envoltaven».⁴⁷ No; la confluència de manifestacions estètiques i espectaculars diverses no em sem-

44. DURAN I SANPERE, «Els Ausiàs March...», pàg. 152-155.

45. Cfr. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 29.

46. FERRANDO FRANCÉS, *Els Certàmens Poètics...*, pàg. 151.

47. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 121.

bla que s'hagi d'entendre com una desvirtuació ni un empobriment dels certàmens. També les misses, processons, justes i concerts formen part d'aquesta suma de manifestacions i bé fan sentit per si mateixes; a ningú se li acut lamentar-se per la superposició de música, literatura i espectacle visual en les desfilades i processons. A les processons es recitaven versos, se'n repartien d'impresos per a l'ocasió i es representaven actes sacramentals. La incorporació de la poesia en les celebracions és constant. Els ornaments amb domassos i garlandes de les esglésies i finestrals solien ser suport de pintures i papers amb lemes, jeroglífics i composicions poètiques: «Estaban sobre estas colgaduras a trechos repartidas muy curiosas targetas, con geroglíficos, epigrammas y sonetos de mucho primor y artificio», diu a la seva relació Josep Dalmau, a propòsit de l'església de Sant Josep de Barcelona. També se'n van posar, llavors, a l'exterior de l'església de la Concepció: «La calle y plaza frontero [sic] de la iglesia colgada de paños de Flandes, y por ellos repartidos muchos papeles con targetas y poesías de mucho ingenio y arte»,⁴⁸ entre les quals n'hi havia, per exemple, de Francesc Vicent Garcia. En les festes de translació del cos de sant Oleguer a la Catedral de Barcelona, «amaneció el domingo día 13 [de *desembre de 1701*] el claustro de la misma santa iglesia (que estava colgado con las ricas colgaduras de la Casa de la Diputación [...]) adornado de tanta diversidad de poesías que parecía que el discreto Apolo avía juntado todo el ingenioso coro de las musas para que dedicaran sus vigilias discurriendo sobre tan sagrado asunto».⁴⁹

S'arribaran a concedir premis a ornamentacions de façanes, amb tapissos i domassos, garlandes, retrats, altars, jeroglífics i poesies; per exemple, amb motiu de l'entrada de Felip de Borbó a Barcelona.⁵⁰

Efectivament: a l'època del barroc es desenvolupa el gust per la combinació de manifestacions estètiques i per la interferència de les diverses arts, però els certàmens continuen existint, amb l'aparat decoratiu i la magnificència que corresponia a la seva importància. Ni la convocatòria dels certàmens no s'escapava de la fastuositat del conjunt:

A las tres de la tarde se publicó por todas las calles principales el certamen poético de parte de la Ciudad de esta suerte: que yvan los atabales de a cavallo, con seys trompetas también a cavallo, todos de su librea, y después d'ellos, en un hermoso cavallo blanco muy bien enjaezado, yva un mancebito con un sayo vaquero de tela de oro muy rica, una guirnalda de flores en la cabeza con una pluma pagiza, y en la mano derecha una lanza en que estava clavado un escudo y en ella fixado este cartel [*aquí segueix la transcripció del text de la convocatòria del certamen*].⁵¹

48. DALMAU, *Relacion de la Solemnidad...*, fol. 6 i 16.

49. *Festivas demostraciones, y magestuosos obsequios, con que el muy ilustre, y fidelissimo consistorio de los deputados, y oydores del Principado de Cataluña, celebrò la dicha que llegó à lograr, con el deseado arribo, y feliz himeneo de sus catolicos Reyes D. Felipe IV. de Aragon, y V. de Castilla, Conde de Barcelona, &c. y Doña Maria Luisa Gabriela de Saboya, que Dios guarde, prospere, y en su sucession eternize*, Barcelona, Rafael Figuerò, 1702, pàg. 180.

50. *Festivas demostraciones, y...*, 26-35; veg. Federico Revilla, 'Las advertencias políticas de Barcelona a Felipe V en las decoraciones efímeras de su entrada triunfal', *Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología*, XLIX (1985), pág. 397-408 (esp. 405-406).

51. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, pàg. 116.

I, és clar, l'acte de lliurament dels premis havia de ser necessàriament solemne. Vegem-ho en el cas del certamen a la beatificació de santa Teresa:

El día señalado para el juyzio de las poesías que pedía el certamen sobredicho se apercibió en la iglesia de san Joseph un tablado que, tomando la una parte de la capilla mayor, la igualava con lo más alto de las gradas del presbyterio. En la cabecera d[e] este tablado se puso el estrado del señor obispo, que fue nombrado por juez en primer lugar, y otras seys sillas para los cinco juezes ya dichos y la última para el secretario que publicó la sentencia, que fue don Joseph de Ferreres. Delante tenían un bufete, cubierto con un muy rico tapete de damasco con franjas de oro, y a un lado, en un aparador eminente, se pusieron todos los premios que en el cartel se prometían. Cantáronse primero las vísperas con música de muy buenos menestriales, los quales quedaron en el coro para alegrar después la fiesta de la publicación y festejar los premiados.⁵²

El nom de *certamen* s'aplicava a cadascun dels àmbits o premis definits pel cartell, el qual especificava les característiques que havien de tenir les composicions que entraven a concurs. L'examen de les obres, a càrrec d'uns jutges triats per a l'ocasió, donava origen a una "sentència" en la qual s'atorgaven a les millors peces els diversos premis en disputa. El "vexamen" era un judici crític previ a la sentència, on s'exposaven públicament i sense contemplacions els defectes de les obres:

Los que piensan sin examen
arte tan noble ejercer
sepan que lo es el certamen,
adonde pueden temer
las censuras del vexamen.⁵³

S'ha de tenir en compte que s'hi podien enviar tant poesies que optessin al premi com simplement "a la devoció", és a dir, com una manifestació devota fora de concurs. D'aquí la ironia d'aquest passatge del Vexamen de Moradell:

[...] Ame admirado en él [=el *certamen*]
que, aviendo tantos venido
con un intento tan fiel,
fuera del premio no a-vido
a la devoción papel.⁵⁴

Els premis oferts eren objectes luxosos: robes, brodats, llibres ricament relligats, arquetes i, sobretot, joies. En el certamen organitzat per l'Estudi General el 1601, els premis són: «una joia de or», «un anell de or», «una creu de or», «unas

52. DALMAU, *Relacion de la Solemnidad...*, fol. 6bisv.

53. VICENTE DE MORADELL, *Sentencia poética al certamen publicado de la Inmaculada Concepción de nuestra Señora*, Barcelona, Geronimo Margarit, 1619, fol. Ca.

54. MORADELL, *Sentencia poética...*, fol. Ca.

horas dauradas», «uns escuradents de or» i «un rosari de coral».⁵⁵ Vegem també per mostra el que va convocar Josep Dalmau en honor de santa Teresa, el 1614, on hi havia tres premis per a cada apartat o certamen:

Primer certamen

Pide un epygramma de nueve dýsticos o veynte y cinco versos heroycos, y promete al primero en grados una calderilla de plata; al segundo una Biblia de Clemente, ricamente enquadernada; y al tercero dos estuches finos de Barcelona dorados, con herramienta doble.

Segundo certamen

Al que con mejor corriente de estilo y concepto hiziere ocho octavas del sujeto propuesto se le dará al primero una copa de plata, al segundo tres pares de guantes de polvillo, y al tercero dos estuches finos de Barcelona dorados, con herramienta doble.

Tercero certamen

Pide una canción de cinco estancias y su remate, en la medida de aquella de Garcilasso que comienza: 'Claros y frescos ríos', etc. Dase por premio al primero seys cucharas de plata de tronquillo, al segundo una figura de Christo con una cruz de évano, y al tercero dos estuches finos de Barcelona, con herramienta doble, dorados.

Quarto certamen

Pide veynte tercetos, y tendrá por premio el primero un gubilete de plata, el segundo un Breviario y Diurno, ricamente enquadernados, y el tercero tres pares de guantes de polvillo.

Quinto certamen

A quien mejor glosare los quatro versos que luego se pondrán, al primero se dará un reloj de muestra, al segundo un relicario de plata sobredorado, y al tercero tres pares de guantes de polvillo:

Si paloma en el Jordán
al Hijo de Dios descubre,
a nuestra Teresa cubre
y enseña como a san Juan.

Sexto certamen

Pide ocho décimas del mesmo subjecto, y promete por premio al primero un agnus de oro, al segundo un rosario de rosa guarnecido en plata, y al tercero dos estuches finos de Barcelona dorados, con herramienta doble.

Séptimo certamen

Al que mejor geroglífico truxere de nuestra madre santa, declarado con un soneto, se dará al primero quatro cucharas de nácar, al segundo tres pares de guantes de polvillo, y al tercero las obras de nuestra madre santa, ricamente enquadernadas.⁵⁶

55. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, pàg. 139-140.

56. DALMAU, *Relacion de la Solemnidad...*, fol. 2bisv-3bisv.

Convertits en una gran cerimònia de glorificació del poder, els certàmens enaltien les institucions que sufragaven la festa. Més enllà del motiu concret que justificava la celebració (una beatificació, una canonització, el trasllat d'unes relíquies o qualsevol altre motiu de devoció), la corporació o la ciutat organitzadora n'esdevenien protagonistes destacats. Llegim, per exemple, l'elogi de Barcelona en versos esdrúixols dins la sentència de Vicent de Moradell per al certamen immaculista de 1618:

Equidistante de la elada y tórrida,
yaze en Europa, contrapuesta al África,
España; y d'ella en la provincia ibérica,
Cataluña, sujeta al signo Scorpio;
y en ella, la ciudad que fundó Hércules
en quarenta y dos grados del Polo ártico,
Cancro por ascendente y oroscopio,
y por señores a la Luna y Júpiter.

El mar por mediodía va bañándola,
y en su oppósito montes le hazen círculo.
Dos ríos que, ya mansos, ya con ímpetu,
ya sus riberas roban y hazen fértiles,
la tienen casi en medio de sus álamos.

A su poniente un monte como el Cáucaso
le sirve de atalaya, y a su fábrica
le da materia de sus venas sólida.

Mírala Apolo alegre de su eclíptica
sin que le falte sol ninguna ebdómada
ni la ofenda planeta del Zodíaco,
porque quando la miran son benévolos.

Dala Saturno religión, y Júpiter,
juezes; letras Mercurio traça, y genios;
marineros, la Luna; el Sol, magnánimos;
Marte, hombres de valor y fuerça yntrepida;
Venus, mugeres y hermosuras de ángeles.

Sus torres, edificios y pináculos,
templos, casas, jardines, gente y tráfago,
exceden a Milán, Venecia y Génova,
y assí es de Cataluña la metrópoli,
do, vestidos de púrpura, sus cónsules
se gobiernan a fuero de república
y a devoción del gran Philipo Austríaco;
y opuestos al furor del pueblo gállico,
de piratas, cossarios y de árabes,
es de la fe defensa y propugnáculo,
honor de amigos, de enemigos túmulo,
escuela de virtud, de letras púlpito,
de santos madre y de doctores sínodo.

Está por esto rica más que México:
Barcelona, la rica, en su basílica
la misma imagen que vio Joan en Pátimo
adora y reverencia con tal título:
*Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.*⁵⁷

Aquest és un poema que pot servir d'exemple de les qualitats que es buscaven en aquests tipus de composicions: no pas la inspiració ni la profunditat, ni el sentiment, ni la subtilitat de l'estil, sinó l'exhibició retòrica (fixem-nos en els esdrúixols presents també a l'interior dels versos), el panegíric desmesurat, l'efectisme.

Amb el triomf del barroc s'accentua la complicació dels premis. Ara no solament es fomenta el plurilingüisme sinó que l'exhibicionisme retòric assaja fórmules noves: jeroglífics, laberints, emblemes, poemes de doble lectura o, fins i tot, premis a la pitjor poesia. Francesc Modolell va escriure la relació d'un certamen immaculista de 1656.⁵⁸ Per ell ens assabentem de la convocatòria de diversos premis en diferents llengües i sota variades advocacions mitològiques. Sota el patrocini de Mart, per exemple, el relator posa això: «Planeta de capa y espada, soldado a lo valentón, con botos reta Marte, en romance para que lo entiendan todos, al infernal vivorezno. Ayúdenle los poetas con mofas en un romance catalán burlesco de 15 estrofas por lo menos y no más de 20. Se dará al que más a gusto del fanfarrón le compusiere una pieza de valor de ocho ducados».⁵⁹ Els poemes adopten la forma d'un desafiament de Mart al diable, però no són en absolut un relat mitològic. També hi ha un premi per a obres escrites en llengües estrangeres (que no fos llatí, espanyol ni català) sota el patrocini de Mercuri, i un premi per a «la peor poesía» sota l'advocació de Venus. L'especialització de la llengua catalana en les composicions burlesques és una manifestació clara que el català quedava subordinat al castellà. En el certamen de 1693 a santa Maria del Socors, el català es va reservar igualment a uns quintets burlescos.

Potser el millor exemple de celebració barroca amb un certamen com a element privilegiat de confluència de valors estètics, cívics, religiosos i militars és el certamen celebrat en honor de sant Tomàs l'any 1643, en què hi va haver un vexamen de Francesc Fontanella, membre de la família barcelonina més compromesa amb la política francòfila durant la Guerra de Separació. En l'avinentsa singular de l'obsequi al convent de Predicadors de Santa Caterina d'una relíquia de sant Tomàs provinent de Tolosa, on encara es guarda el cos del Doctor Angèlic, la França aliada brindava a Catalunya el talismà que l'havia d'ajudar a vèncer els castellans de Felip IV, ahora que es renovava l'antiga amistat entre Tolosa i Barcelona. La celebració, organitzada per l'Acadèmia de

57. MORADELL, *Sentencia poética...*, fol. B4-B5. *Pátimo*, per Patmos, l'illa on sant Joan Evangelista va tenir les seves visions.

58. FRANCISCO MODOLELL I COSTA, *Justa poetica consagrada a las festivas glorias de Maria en su Immaculada Concepcion Mantenida en la Parroquial Iglesia de Santa Maria del Mar de la Ciudad de Barcelona*, Barcelona, Narcís Casas, 1656.

59. MODOLELL I COSTA, *Justa poetica consagrada...*, pàg. 45.

Sant Tomàs, va reunir un nombrós grup de poetes a l'entorn d'aquella festa civico-religiosa.

A partir de la segona meitat del segle XVII, les competicions poètiques es diversifiquen. L'estructura tradicional dels certàmens, amb la pugna entre els diversos aspirants al premi, la dotació d'uns guardons determinats i la lectura de la sentència o vexamen per un membre del jurat, deixa pas a una varietat de propostes: certàmens de controvèrsia teològica, sempre en llatí, que sovint s'imprimien en forma de fulletó,⁶⁰ exposició pública de tesis, conclusions, debats o exàmens,⁶¹ actes acadèmics de lluïment dels estudiants d'un col·legi o de l'Estudi General,⁶² corones poètiques amb motiu de festivitats, commemoracions, exèquies i similars...⁶³ També apareixen fórmules noves lligades a la improvisació, com les exposicions a partir d'un tema tret per sorteig, els exercicis de traducció o les composicions *de repente*.⁶⁴ Pel que podem deduir d'alguns fulls de presentació, sovint aquests certàmens no comporten cap distinció particular, cap premi. Es manté, això sí, l'exigència de fixar uns temes determinats,

60. Un exemple: *Theologica adserta dogmatico-positivo-polemica, publico exponendi certamini a Fr. Antonio de Caramany et Fontdevila: patrono R.P.Fr. Ludovico Soldevilla [...] inter solemnias Divi Cirilli Alexandrini diebus 27 et 28 januarii hora 3 pomeridiana, in gratiam vero studentium die 26 hora 3 matut. anni 1775 locum pugnae parabit Templum B.M.V. de Monte Carmelo civitatis Barcinonensis*, Barcinone, apud Joannem Nadal, [1775].

61. És el cas, entre molts d'altres, de l'*Examen publico de las tres aulas de latinidad, y de la de retorica, y poetica del Seminario Episcopal de Barcelona: que se tendrá en los dias 11 y 12 de mayo de 1785 [...] en la capilla de dicho Seminario*, Barcelona, Bernardo Pla, [1785].

62. Per exemple, el fulletó *Acto academico con que los colegiales del Imperial y Real Seminario de Nobles de Cordelles, que en Barcelona esta baxo la direccion de la Compañia de Jesus, consagraron a la muy ilustre ciudad, la ciudad de Barcelona y su nobilissimo Ayuntamiento, los adelantamientos que han hecho en las Buenas Letras y Exercicios propios de un caballero, en los dias 27, 28 y 29 de Diciembre de 1757*, Barcelona, Francisco Suriá, [1757].

63. Com el conegut recull de Joseph ROCABERTÍ, *Lagrimas amantes de la excelentissima ciudad de Barcelona, con que agradecida a las reales finezas, y beneficios, demuestra su Amor, y su Dolor, en las Magnificas Exequias, que celebrò á las Amadas, y Venerables memorias de su difunto Rey y Señor, Don Carlos II (que de Dios goza)*, Barcelona, Juan Pablo Marti, 1701.

64. *Vegeu Magestuosa poetica fiesta, celebre en tres lenguas, latina, castellana, y catalana, que para demostracion de sus progressos en humanas letras, la Palestra literaria de la Excelentissima Ciudad de Barcelona, de ella favorecida, consagra a ambas magestades de Nuestros Señores Rey, y Reyna, Don Carlos Segundo, y Doña Mariana de Neoburg (que Dios guarde)*, Barcelona, En casa de Cormellas, por Thomas Lorient Impressor, 1700; i *Rhetorico poetico festejo, erudito en tres lenguas, latina, castellana, y catalana, que para mayor justificacion de sus empleos en letras humanas, la Universidad Literaria de la Excelentissima Ciudad de Barcelona, de ella favorecida, dedica al heroe mas invicto, que sabe enlazar los trofeos de Marte, con los laureles de Apolo, el Serenissimo Señor Don Jorge (por la gracia de Dios) Landgrave de Hassia, Principe Darmstad [...], (que Dios guarde)*, Barcelona, En casa de Cormellas, por Thomas Lorient Impressor, [1700]. Sobre el cerimonial d'aquesta celebració, cfr. *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, Barcelona, Ayuntamiento de Barcelona, Instituto Municipal de Historia, 1970, vol. XXIII, pàg. 139-140. Un partidari del col·legi de Cordelles va escriure una llarga composició burlant-se de la festa dels agonistas de la universitat: *Chronicon, historia, y cuento general, de las fazañas que obraron en su certamen los agonistas de la Universidad de Barcelona, en el mes de setiembre de 1700*, Zaragoza, Diego Dormer, 1700.

així com l'emulació entre els diversos participants. En el segle XVIII, totes aquestes manifestacions acaben quedant circumscrites a l'àmbit privat, sobretot l'escolar i l'acadèmic; de fet, l'espai dels certàmens queda cada cop més substituït per manifestacions d'exhibició acadèmica. El clergue regular menor Pau Puig ens explica en el seu dietari una d'aquestes cerimònies de conclusions escolars: «Oy en víspera del s[an]to del P. Triumpho se ha celebrado la conclusión del segundo curso, con célebre altar de s[an]to Thomás, muchedumbre de trueños y cohetes, insigne música y un víctor que se componía de un águila real de cuyo pico se desprendía un escudo y d'este varios ramos [...] haciendo perfecto cerco». ⁶⁵

Des del tombant del segle XVII, i tot al llarg del segle XVIII, proliferen les notícies de certàmens i demostracions públiques de caràcter escolar que ja no són pròpiament competitius. Com diu Ignasi Casanovas, «s'anunciava en els cartells i programes que tal i tal jovincel[!] venia preparat per a improvisar a les taules davant del públic qualsevol llinatge de peça oratòria [...] sobre qualsevol assumpte que algú del públic indiqués [...] Si avui els de l'Estudi s'oferien a improvisar en llatí, demà els de Cordelles ho feien en llatí i castellà, demà passat replicaven els de l'estudi en llatí, en castellà i en català. L'Estudi feia un dia de festa; Cordelles contestava amb tres [...]. Aquestes festes solien fer-se en les sales i patis dels col·legis, o bé en les esglésies». ⁶⁶

¿Quan va començar, aquesta pràctica que havia d'acabar substituint els antics certàmens, amb la desaparició de la cerimònia de distribució de guardons i la lectura de la sentència o vexamen dels jutges? Molts plec i fulletons que s'anuncien com a concursos i certàmens poètics són en realitat actes d'exhibició acadèmica. Potser la llista que transcriu en apèndix, fruit a vegades de notícies vagues o imprecises, conté falsos certàmens. L'11 de setembre de 1696, el col·legi de Cordelles celebrava un concurs literari dedicat a Sant Ignasi de Loiola. Si no tinguéssim els plec impresos que hi fan referència, ⁶⁷ creuríem que es tracta d'autèntics certàmens. Però no hi havia premis, ni competició pròpiament dita. Aquest és el cas, també, de tots els impresos de suposats certàmens del segle XVIII que conec.

Un altre àmbit on es manté viu l'espectacle poètic és dins el clos de les acadèmies, cada cop més estables en el segle XVIII. Se sentien hereves dels antics consistoris poètics, en la mesura que compartien el caràcter d'escola superior de poesia i de retòrica. Si la característica principal dels certàmens era el fet que les poesies es presentaven per ser jutjades, també els acadèmics exposaven les se-

65. Biblioteca Municipal de Montpeller, ms. 167, fol. 133, [dia 24 de gener de 1751].

66. Vegeu Ignasi CASANOVAS, *Josep Finestres. Estudis biogràfics*, Barcelona, Biblioteca Balmes, vol. I, 1951, pàg. 20-26, on hi ha una llarga relació de plec catalans d'exposicions públiques i celebracions acadèmiques. La meua citació prové de la pàg. 23.

67. *Literario concurso que en ingeniosa competencia entre la oratoria y la poetica forman los señores colegiales del Imperial Colegio de Santa Maria y S. Tiago de Cordellas, y consagran al Glorioso Patriarca San Ignacio de Loyola*, Barcelona, Imprenta de Martin Gelabert, 1696; Josef Fausto DE POTAU Y FERRAN, *Loa con que don Josef Fausto de Potau, y Ferran darà principio al literario concurso, que forman los Señores Colegiales del Imperial Colegio de Cordellas, y consagran al Glorioso Patriarca San Ignacio de Loyola Fundador de la Compañia de Jesus*, Barcelona, Imprenta de Martin Gelabert, 1696.

ves composicions a la pública censura, encara que no n'obtinguessin premis materials. Fins podien sentir una certa superioritat moral per aquest fet. Era el final d'una tradició que no trigaria gaire a ser renovada. Ho explica nítidament Josep de Vega en un paper sobre «los más famosos poetas provenzales» que, adreçat al vicepresident de l'Acadèmia de Bones Lletres, va ser llegit el 4 de febrer de 1778:

Es seguro que V.E. ha sucedido al esplendor de aquella Academia [=el Consistori de Barcelona], con la reforma de las joyas de oro i demás pompas de la Gaya [Ciencia], i desinteresadas las Musas florecen aquí, codiciosas solo de la mera aprobación de los doctos, joya inestimable para los sabios.⁶⁸

Relació de certàmens barcelonins documentats (1393-1701)

A continuació faig l'inventari de tots els certàmens celebrats a Barcelona abans del segle XIX dels quals tinc coneixement, amb una succinta referència al document o la bibliografia que dona la notícia o en resumeix la informació. Encara que sovint són qualificats de certàmens, prescindo dels exercicis de discussió teològica i dels actes de presentació de tesis, conclusions i exàmens escolars. Tampoc no escau consignar aquí les funcions públiques per al lluïment literari dels estudiants quan no comportaven un guardó, tot i que sovint és impossible saber si eren autèntics certàmens competitiu, amb un jurat encarregat de premiar les millors composicions.

Massó Torrents ja va dreçar fa anys una llista dels certàmens medievals; pel que fa a l'Edat Moderna, en canvi, només teníem les referències de Jordi Rubió a la *Historia general de las literaturas hispánicas*, molt útils, però incompletes. Això no vol dir que la relació que segueix sigui exhaustiva. De certàmens, n'hi devia haver hagut moltíssims més. Les innombrables notícies que ens han arribat sobre decoració de claustres i d'esglésies amb poesies murals, jeroglífics, empreses o emblemes sense fer esment explícit de cap certamen ni concurs no són incompatibles amb una activitat d'aquest tipus: moltes d'aquestes composicions, en efecte, podien haver estat també objecte de premis i distincions. Ni tan sols pretenc haver exhaurit els certàmens que han deixat rastre en la documentació. He tingut en compte les notícies que surten als vint-i-vuit volums del *Manual de novells ardits* i hi he afegit els altres certàmens que han arribat al meu coneixement procedents de fonts diverses.

1395 (25 o 28 de març). Consistori de Barcelona. Regnat de Joan I.⁶⁹

1398? (Pentecosta). Consistori de Barcelona. Regnat de Martí I.⁷⁰

1399? Consistori de Barcelona. Document de Martí I (12 d'agost).⁷¹

68. Arxiu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 13è lligall, núm. 10, f. [IV]v. Cfr. J. MIRET Y SANS, «Dos siglos de vida académica», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IX (1917-1920 [1921]), pàg. 109.

69. RUBIÓ I LLUCH, *Documents per a l'història...*, vol. I, pàg. 384.

70. CASAS HOMS (ed.), *'Torcimany' de Luís...*, vol. II, pàg. 444; RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. I, pàg. 200-202.

71. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. I, pàg. 202-203.

1408? Consistori de Barcelona, amb la presència d'Enric de Villena.⁷²

1415 (febrer). Consistori de Barcelona, sota Ferran d'Antequera. Hi predica Felip de Malla.⁷³

1438 (juny, a l'església de Sant Just). Mossèn Bartomeu Castelló dona una joia «per materia de complanctu amoris». Hi concorren Guillem i Joan Berenguer de Masdovelles.⁷⁴

c. 1440. Consistori de Barcelona? Hi concorre Joan Berenguer de Masdovelles.⁷⁵

? Francí Bussot ofereix una joia a qui millor destrueix Crueltat. S'endú el premi Lleonard de Sors.⁷⁶

1453? 1455? Mossèn Antoni Çaplana institueix una joia «en laor de la Creu animant los christians que anassen a la Croada justada» amb motiu de la caiguda de Constantinoble. Hi participen Francí Joan Puculull, Joan Berenguer de Masdovelles, Joan Fogassot i Pero Martines.⁷⁷

1454 (30 de març, a l'església de Sant Just). Mossèn Montserrat Torres ofereix una joia en honor de Santa Magdalena. Obté el premi Pere Miquel Carbonell.⁷⁸

1454 (maig, a l'església de Santa Anna). Consistori de Barcelona? Alfons el Magnànim, absent, dona una joia «per honor e devoció de Nostra Dona». Joan Fogassot, «en edat pueril», guanya la joia.⁷⁹

1457 (24 d'abril, al monestir de framenors). Martí Bellit, cirurgià, ofereix la «joia de Desconaxença». Antoni Vallmanya va escriure el libell i també va guanyar el premi.⁸⁰

? Antoni Vallmanya escriu una altra composició «per honor de la joia».⁸¹

1458 (28 de maig, al cor del monestir de Valldonzella). Hi concorre Antoni Vallmanya amb un altre poema sobre «una desconaxença a ell feta».⁸²

72. És una conjectura de Riquer, a partir del fet que Villena és documentat a Barcelona aquest any; cfr. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 69.

73. MARÇAL OLIVAR, «Felip de Malla, Parlaments al Consistori de la Gaia Ciència», *Quaderns d'Estudi*, XXIII (1921), pàg. 6; RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. I, pàg. 206-209; RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 74-76.

74. Els textos es poden llegir dins ARAMON I SERRA (ed.), *Cançoner dels Masdovelles*, pàg. 59-62. Vegeu MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 46-47; RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. I, pàg. 213; RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 189.

75. Cfr. ARAMON I SERRA (ed.), *Cançoner dels Masdovelles*, pàg. 152-154. Per la situació de la composició dins el manuscrit (núm. 109) podem suposar que pertany a un lapse de temps situat entre 1439 (data del poema 66) i 1443 (data del poema 137).

76. MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 48-49; Amédée PAGÈS, *La poésie française...*, pàg. 354; RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. III, pàg. 406-407.

77. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. III, pàg. 485-486.

78. Vegeu Manuel de BOFARULL Y DE SARTORIO, *Opúsculos inéditos del cronista catalan Pedro Miguel Carbonell*, vol. II, Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, vol. XXVIII, Barcelona, Imprenta del Archivo, 1865, pàg. 333-338; MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 47-48; RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 228-229.

79. MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 48; RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. III, 492.

80. Cfr. MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 48; Amédée PAGÈS, *La poésie française...*, pàg. 97-98 i 347-354; RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 48-50 i 225.

81. Diu Riquer: «Encara que és possible que el nostre poeta la presentés també al concurs del 1457, hem de creure que amb ella concorregué a la mateixa joia un altre any i que no li fou premiada» (RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 50).

82. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 51-52.

1458 (25 de juny, al cor del monestir de Valldonzella). Hi concorre Antoni Vallmanya amb un nou poema «per una senyora que reptà son enamorat de desconaxença».⁸³

1459 (6 de maig, al cor del monestir de Valldonzella). «Consistori de la tençó del sastre e del argenter qual offici merexia més honor». Hi participa Antoni Vallmanya.⁸⁴

1476 (20 de gener, a l'hort d'en Francesc Morer). Consistori de Barcelona. Sentència de Joan Fogassot sobre una tensó promoguda entre el discret Ricart i Pere Pau Çaguda, represa per Joan Çacoma a favor del primer.⁸⁵

1477 (16 de febrer, a l'església de Sant Just). Pere Miquel Carbonell guanya el premi amb una poesia en llatí i català a Maria Magdalena.⁸⁶

a. 1565 [no documentats]. Pere Serafí va escriure: «he posat en esta obra mia coses de amor y spirituals, y altres que a molts han paregut bé; per les quals entre famosíssims trobadós me han adjudicades joyes».⁸⁷

c. 1580 (13 de desembre, a l'església del monestir de Santa Elisabet). Els frares agustins a la Immaculada Concepció. Els premiats van ser Martín López, Gervasi Çapila i Galindo.⁸⁸

1580 (5 d'abril, diumenge de Pasqua, al monestir de Santa Maria de Jerusalem). Certamen dedicat a la immortalitat de l'ànima. Van ser premiats Joan Dorda, per a les composicions en llatí; Ausiàs March de Cervera, per a les catalanes; i fray Luis de León, per a les castelles.⁸⁹

83. RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 53.

84. MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 49; MASSÓ TORRENTS, «Bibliografia dels antics...», pàg. 92; RIQUER, *Història de la Literatura...*, vol. IV, pàg. 53.

85. MASSÓ TORRENTS, *L'antiga Escola poètica...*, pàg. 49-50; Miriam CABRÉ, «Jutges, processos i sentències...», pàg. 409-420.

86. L'obra havia estat composta, segons una nota de Carbonell ratllada posteriorment, el 17 de juliol del 1474: cfr. BOFARULL, *Opúsculos inèditos del cronista...*, vol. II, pàg. 359; RIQUER, *Història de la Literatura...*, IV, pàg. 229.

87. Cfr. Pere SERAFÍ, *Poesies catalanes*, pàg. 58.

88. *AHCB*, ms. B-47, fol. 9-40v. El manuscrit inclou les obres presentades a dos certàmens diferents, però de característiques similars (vegeu la nota 89); de tota manera, avui falten alguns fulls d'aquest primer certamen. La coincidència temàtica, la repetició de nombrosos participants i el fet que la cerimònia del lliurament de premis es fes al mateix lloc –el monestir de menorettes de Santa Elisabet– permet deduir que els organitzadors eren, en tots dos casos, els frares de Sant Agustí, tal com es dedueix de la convocatòria del segon certamen (fol. 43). En canvi, més aviat hem de pensar que els anys de cadascun devien ser diferents, ja que no es veu justificat que se celebressin dues convocatòries tan juntes sobre el mateix tema. Del primer certamen només sabem el dia i el mes en què es va fer l'acte de proclamació: 13 de desembre (fol. 40v); la festa del segon es va celebrar 18 de desembre de 1580 (fol. 62), tot i que en principi s'havia fixat per al 13 de novembre (fol. 43). Davant la impossibilitat d'establir la data segura d'aquest primer certamen, he optat per l'aproximació c. 1580. El manuscrit és descrit dins Eulàlia DURAN (ed.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1998, vol. I, pàg. 46-55. Vegeu RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 30; DURAN I SANPERE, «Els Ausiàs March...», pàg. 152-155; August BOVER I FONT, *L'obra poètica de Nicolau de Credença*, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans, 1996, esp. pàg. 13-16.

89. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 27-29. Biblioteca de la Real Academia de la Historia de Madrid, ms. 9/4579, núm. 8. Els textos del certamen van ser publicats per Vidal y Valenciano (ed.) al *Libell de la Inmortalitat...*; cfr. Gaetà VIDAL, «Breu notícia dels

1580 (18 de desembre, a l'església del monestir de Santa Elisabet). Els frares agustins a la Immaculada Concepció. El primer premi se'l va endur Esteve Corbera.⁹⁰

1584. Certamen dedicat a la Immaculada Concepció. Hi participa Joan Pujol.⁹¹

1584. Certamen sobre l'amor i el desig, convocat per Gervasi Çapila. La joia va ser per a Joaquim Centelles.⁹²

1601 (16 de juny, a l'església de Santa Caterina, dels dominics). El Consell de Cent a la canonització de Sant Ramon de Penyafort. Jeroni Pujades va obtenir el premi dels versos catalans; els alumnes del Col·legi de Sant Martí de Girona Joan Dorda, Alexandro de Almeida i un *Carmen lyricum* anònim, els dels versos llatins; Salicio, Diego de Vera, Carlos Olivón i una religiosa, els dels versos castellans; i Josep Fontelles, el dels jeroglífics.⁹⁵

1601 (17 de juny, a l'església de Santa Caterina, dels dominics). L'Estudi General a la canonització de Sant Ramon de Penyafort. En el primer certamen, Ramon Havem va guanyar el premi dels versos catalans, Joan Dessí el dels versos castellans, i Alexandro de Almeida el dels llatins. En el segon certamen, Jeroni Mongay va guanyar el de l'explicació d'un jeroglífic donat, i Anton Barray, el de jeroglífics originals; en el tercer, Carles Guillem va guanyar el primer premi, amb unes lires, i Jeroni d'Herèdia el segon, amb uns tercets; Rodríguez de Madrid va

Jochs Florals celebrats en lo Monestir de Jerusalem de la ciutat de Barcelona, lo dia 5 d' abril tercera Pasqua de Resurrecció del any 1580 [1]», *Calendari Catalá del any 1867 [...] col·leccionat per Francesch Pelay Briz*, Barcelona, Llibretería de Joan Roca y Bros, 1867, pàg. 105-116, i Gaetà VIDAL, «Breu noticia dels Jochs Florals celebrats en lo Monestir de Jerusalem de la ciutat de Barcelona, lo dia 5 d' abril tercera Pasqua de Resurrecció del any 1580 [2]», *Calendari Catalá del any 1868 [...] col·leccionat y publicat per Francesch Pelay Briz*, Barcelona, Llibretería de Joan Roca y Bros, 1868, pàg. 23-30.

90. *AHCB*, ms. B-47, fol. 45-67v. Les obres relacionades amb el certamen apareixen transcrites en aquest manuscrit (cfr. la nota 87). Al peu del text manuscrit del cartell d'aquest segon certamen, diu: *Impresso en Barcelona por Jayme Cendrat*. Vegeu BOVER I FONT, *L'obra poètica...*, esp. pàg. 17-19.
91. Tot el que sabem d'aquest certamen prové dels títols de dues versions d'un mateix poema de Joan Pujol. Cfr. J. MASSÓ TORRENTS, «Les poesies d'en Joan Pujol de Mataró», *Bulletí de la Biblioteca de Catalunya*, IV (1917), pàg. 120-123 (pàg. 121-122); MASSÓ TORRENTS, *Repertori de l'antiga...*, 45-46; i RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 30. Per a aquests autors, el certamen va tenir lloc l'any 1583, però aquesta data ha de ser una mala lectura del manuscrit; la segona versió duu, en lletres, la data de 1584: *Cant en lahor de la gloriosa Verge Maria provant com per autors catholichs y figures aprovades com no fonch concebuda en peccat original, en un libell que-s posà en Barcelona en l'any mil cinch-cents vuytanta-quatre*.
92. No sabem quin dia es va celebrar el certamen, però el manuscrit que n'aplega els poemes apareix «publicado al postrero de diziembre del Año del S.^{or} 1585» (f. [II]). Com que en aquesta època el canvi d'any es feia el dia de Nadal, això, seguint el còmput d'avui, equival al 31 de desembre de 1584. Els textos del certamen es transcriuen al ms. 2470 de la Biblioteca de la Hispanic Society of America de Nova York. Vegeu Robert ARCHER, «L'altre Ausiàs March (segle XVI) i un certamen poètic inèdit», *Catalan Review*, V, 1 (juliol 1991), pàg. 23-34.
93. *Manual de novells ardits vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, Barcelona, Impremta de Henrich i Companyia, 1898, vol. VII, pàg. 356-359. L'explicació del certamen amb els poemes premiats es troba dins REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, pàg. 116-118 i 338-402. Cfr. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 121-124 i 249. Una divertida relació complementària del certamen es pot llegir dins Josep M. CASAS HOMS (ed.), *Dietari de Jeroni Pujades*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1975, vol. I (1601-1605), pàg. 129 i 145-149.

guanyar el certamen quart amb un sonet; i Josep Fontelles va guanyar el cinquè amb una glossa: totes aquestes composicions són en castellà.⁹⁴

1608 (4 de maig, data de la convocatòria). El Consell de Cent a Sant Ramon de Penyafort, amb motiu de la translació de les seves relíquies.⁹⁵

1614 (18 d'octubre, a l'església de Sant Josep, dels carmelites descalços). Misser Josep Dalmau dota els premis dedicats a la beatificació de Santa Teresa de Jesús. Per a l'epigrama llatí, els premiats van ser Andreu Caors, Joan Vilar i Jaume Albert; per a les octaves, Danteo, Francisco de Montefrío i Alonso de Herrera; per a la cançó garcilassista, Luis Díaz de Aux, sor Teresa del Calvario i Baldiri Jaile; per als tercets, Artemidoro, Graidia de Pinós i Francesc Canyelles; per a la glossa, Anna Magdalena de Tamarit i Guardiola, Francisco de Montefrío i Luis Díaz de Aux; per a les dècimes, Graidia de Pinós, Silvio Lisardo i Joana (o Teresa) Enríquez; i per al jeroglífic, Francisco Sotero, Alonso de Herrera i Diego de Monte Helado.⁹⁶ També es van presentar poemes de Francesc Vicent Garcia a la devoció.

1619 (9 de juny, a la Catedral). La Confraria de la Concepció a la Immaculada Concepció. Els premis als versos llatins van ser per a Francesc Albert, Antoni Thió i misser Pellicó; als versos catalans, per a Silvio Lisardo i Adriana Cabanyas; als castellans, per a Pere Hortolà, Isabel Boix i Miguel de Villalba.⁹⁷

1626 (11 d'abril). El Consell de Cent a Sant Ramon de Penyafort. A més dels parells de guants que es van donar a un bon nombre de poetes com a premi de consolació, els tres premis de poesies llatines van anar a Pere Joan Maranias [Maranges?], Joan Alegre i Ramon Casals; els de cançons, a Joaquim Carbonell, La Cueva i Isabel Margarit; els de sonets, a Josep de Talavera, Galceran Sentmenat i Maria d'Aguiló; els de quartets, a Joan Nadal, Joan Carreres i Pedro Marino; els de vexàmens, a Magdalena Serra, Anton Magarola i Jacint Roca; els de glosses castellanes, a Antonio Mira de Amescua, Melchor de Talavera i Jeroni València;

94. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, pàg. 138-141 i 403-443; *Manual de novells ardots...*, vol. VII, pàg. 359-360. Cfr. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 124-125, i CASAS HOMS (ed.), *Dietari de Jeroni...*, vol. I, pàg. 129-130 i 149-150.

95. *Manual de novells ardots...*, vol. VIII, 1899, pàg. 400-401.

96. La relació de les festes per la beatificació de santa Teresa va ser publicada per DALMAU, *Relacion de la Solemnidad...* Dalmau, advocat del Reial Consell, també va ser qui va oferir els premis del certamen poètic (que he transcrit més amunt). El cartell, la descripció de la festa i les poesies presentades figuren al «Tratado II. Del Certamen poetico en las fiestas de la madre santa Teresa de Jesus, en la ciudad de Barcelona», dins DALMAU, *Relacion de la Solemnidad...*, fol. 1bis-89bis. Vegeu RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 125-130 i 249-250. No he pogut veure els articles de José ROMERA CASTILLO, «Compendio literario en honor de Santa Teresa (Notas de historia literaria sobre justas poéticas y representaciones teatrales)», dins *Teresa de Jesús. Studi storico-letterari*, Roma, Teresianum, 1983, pàg. 193-227, i d'Ignacio ELIZALDE, «Teresa de Jesús, tema de la poesía del siglo XVII», dins *Santa Teresa de Jesús y la literatura mística hispánica. Actas del I Congreso Internacional sobre Santa Teresa y la mística hispánica*, Madrid, EDI-6, 1984, pàg. 421-438, que suposo que fan referència a aquest certamen barceloní.

97. Se'n va imprimir la sentència, amb les poesies premiades: Vicent DE MORADELL, *Sentencia poética al certamen publicado de la Inmaculada Concepción de nuestra Señora*, Barcelona, Geronimo Margarit, 1619. Vegeu RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 130-134 i 250. Aquest certamen és datat generalment l'any 1618; però, tot i que va ser convocat efectivament aquest any (per afegir-se a les festes immaculistes celebrades entre el 24 i el 28 de novembre de 1618), finalment la cerimònia de lliurament es va ajornar fins al «*Domingo, a Junio nueve*» de 1619 (MORADELL, *Sentencia poética...*, fol. A5v).

els d'octaves, a Petronila de Lobera, Martín Peyron i Gaspar Pardo; els de jeroglífics, a Francesc Aguiló, Josep de Talavera i Ramon Orlau. Finalment, el premi als versos graciosos –l'única obra premiada que es va publicar– va ser per a Pere Antoni Jofreu.⁹⁸

1645 (15 de març, al convent de Santa Caterina). L'Acadèmia de sant Tomàs a Sant Tomàs. Vexamen de Francesc Fontanella. Els premis d'anagrames llatins van ser per a Mateu Andreu, Francesc Marès i misser Maranges; els d'octaves catalanes, per a Francesc Oliva, Francisco de la Virgen i Joan Cererols; els de glosses castellanes, per a fra Montaner, Francesc Garriga i Martín de Langa; els de romanços catalans, per al doctor Talavera, el paborde Monlleó i sor Teodora Molera.⁹⁹

1656 (7 de febrer, a l'església de Santa Maria del Mar). Comunitat de preveres, obrers i parroquians Santa Maria del Mar a la Immaculada Concepció.¹⁰⁰

1656 (25 de febrer, a l'església de Sant Jaume). Parroquians de Sant Jaume a la Immaculada Concepció. Els premis als millors epigrames llatins van ser per a Francesc d'Armengol i Gualbes de Bonaventura i per a Francisco Veterano; a les octaves, per al Licenciado del Bosque i per a Domingo de Luna; a la glossa d'un quartet, per a fra Jaume Montaner i Maria de Perapertusa i Vilademany; al romanç burlesc, per a Maria Sans i Puig; al poema en una llengua estranya, per a Juan Francisco Pinabelo (un sonet en italià); a la pitjor poesia, per a Francisco Bustamante; al sonet castellà, per a Maria Gràcia de Pinós i Fernando Carrillo.¹⁰¹

1662 (28 de març, a la Catedral). El Consell de Cent a la Immaculada Concepció. Van ser premiats els pares de la Mercè per una creu ornada amb jeroglífics,

98. Joan Batista FELICES DE CÁCERES, *Sentencia en la armada poetica, propuesta y premiada por la Insigne Ciudad de Barcelona, en honra de su hijo y Padre San Ramon de Peñafort. Dirigida al mismo santo. Por el Licenciado [...] con el Vexamen Catalan gracioso de micer Pedro Antonio Jofreu*, Barcelona, Sebastian y Jayme Matevad, 1626. Vegeu A. DURAN I SANPERE i Josep SANABRE (ed.), *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, II, Barcelona, Institució Patxot, 1947, pàg. 170. En parla Kenneth BROWN, «Aproximación a una teoría del *vejamen* de academia en castellano y catalán en los siglos XVII y XVIII: de las academias españolas a la academia francesa», dins Evangelina RODRÍGUEZ CUADROS (ed.), *De las Academias a la Enciclopedia: el discurso del saber en la modernidad*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1993, pàg. 225-262 (pàg. 258-262).

99. Vegeu Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB) ms. 1006, *Lumen Domus*, pàg. 63, i BUB, ms. 968, fol. 378, que informen de molts detalls del certamen. El vexamen de Fontanella ha estat estudiat i editat per Kenneth BROWN, «Context i text del *vexamen* d'Acadèmia de Francesc Fontanella», *Llengua & Literatura*, 2 (1987), pàg. 173-252, i Maria Mercè MIRÓ (ed.), *La poesia de Francesc Fontanella*, Barcelona, Curial, 1995, vol. I, pàg. 59-61 i 128-164. Vegeu també BROWN, «Aproximación a una teoría...», pàg. 245-247. El poema del doctor Talavera es va publicar anònimament dins Francisco DE AMOLAZ, *Concepcion Inmaculada de Maria, en sucinto informe descrito, para la definicion de la Iglesia santa*, Barcelona, Francisco Cais, 1655, pàg. 130-132.

100. Edició: MODOLELL I COSTA, *Justa poética consagrada...* S'hi refereix el *Manual de novells ardits...*, vol. XVI, pàg. 293. Cfr. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 134-136 i 250. Josep Sebastià Pons ridiculitza el barroquisme del certamen (Joseph-Sébastien PONS, *La littérature catalane en Roussillon au XVIIe siècle et au XVIIIe siècle*, Tolosa, Édouard Privat/París, Henri Didier, 1929, pàg. 156).

101. *Manual de novells ardits...*, vol. XVI, pàg. 303.

els franciscans per un altar amb poesies, un jeroglífic anònim i un altre de Francesc Sayó.¹⁰²

1662 (1 de juny, a l'Estudi General). L'Estudi General a la Immaculada Concepció.¹⁰³

1663 (11 de gener, a l'Estudi General). L'Estudi General a la Immaculada Concepció.¹⁰⁴

1663 (26 de setembre, al col·legi de Cordelles). El Col·legi de Cordelles a la Immaculada Concepció.¹⁰⁵

1686 (3 de novembre, a la Catedral). El Consell de Cent amb motiu de l'extensió del rès de Santa Eulàlia a tot Espanya. Va obtenir el premi de poesia llatina el capità Belisario; el de poesia catalana, el doctor Ferran; el de poesia castellana, Francisco de las Torres; i el del jeroglífic, Francesc Amat i de Planella.¹⁰⁶

1693 (5 de maig, a l'Església de la Mercè). El Consell de Cent a Santa Maria de Cervelló o del Socós. El premi a uns quintets burlescos en català va ser atorgat a Carles Vives de Silva.¹⁰⁷

1698 (6 d'abril, a la Catedral). El Consell de Cent, en acció de gràcies per la Pau de Ryswick de 1697. Van ser premiats, per al primer assumpte, Joan Boladeras i Giralt i Josep Sala i Monfar; per al segon, "el Hermano Pau" i un que signa Ausiàs March; per al tercer, Juan Álvarez Ximénez i Josep Malet; i per al quart, Francesc Doscet i Salvador Gómez de la Fuente.¹⁰⁸

102. Edició: *Magestuosa selebridad que en aplausos festivos consagra el zelo de la Augusta y noble Ciudad de Barcelona à la nueva declaracion que la Santidad de Alexandro septimo à dado en su constitucion Apostolica*, Barcelona, Maria Jalabert, 1662; reproduïda al *Manual de novells ardots...*, vol. XVII, 1922, pàg. 569-631. Es tractava d'un concurs de jeroglífics i ornamentació efímera amb inclusió de poesies. Vegeu, encara, *Manual de novells ardots...*, vol. XVII, pàg. 182. Cfr. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 250.

103. *Manual de novells ardots...*, vol. XVII, pàg. 196-197.

104. El *Manual de novells ardots* fa constar: *y después se digué lo vexamen y se donaren los prios*; cfr. *Manual de novells ardots...*, vol. XVII, pàg. 234-235 (pàg. 235). Vegeu també Francesc CARRERAS CANDI i Bartomeu GUNYALONS Y BOU (ed.), *Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*, Barcelona, Imprempta d'Henrich y Companyia, 1914, vol. III, pàg. 176.

105. Cfr. *Manual de novells ardots...*, vol. XVII, pàg. 262-263. No és segur que aquesta notícia faci referència a un concurs poètic; el *Manual* tan sols parla d'un acte públic de oracions poètics [sic] (pàg. 262).

106. Hi ha una relació impresa de les festes que explica el certamen i en reproduïx poesies: *Festivos, y magestuosos cultos, que la nobilissima, y muy illustre Ciudad de Barcelona en 23. y 30. de Octubre 1686 dedicò à su Inclita Hija, Patrona, Virgen, y Protomartyr Santa Eulalia*, Barcelona, En casa Cormellas, por Jayme Cays, [1686], esp. pàg. 16-19 i 125-130. També en parla el *Manual de novells ardots...*, vol. XX, pàg. 260 i 505. Cfr. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 138.

107. *Manual de novells ardots...*, vol. XXI, pàg. 54, 60, 75-74. Vegeu Francesc CARRERAS CANDI, *Festas de la canonisació de Santa Maria de Cervelló ó del Socós en 1693*, Barcelona, Estampa "La Catalana" de Jaume Puigventós, [1893], esp. pàg. 60-61; Andrés GIMÉNEZ SOLER, «Santa María de Socós», *Diario de Barcelona*, 268 (25 de septiembre de 1898), pàg. 10420; RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 136 i 250.

108. N'hi ha una relació escrita: *Festivo agradecimento, que por la alegre conclusion de la paz universal de la Monarquia de España, con las demas Coronas, y Principes Christianos, rindiò a la Magestad de Dios, la Excelentissima Ciudad de Barcelona*, Barcelona, En casa de Cormellas, por Thomàs Lorient Impressor, [1698], pàg. 23-75. Cfr. *Manual de novells ardots...*

1700 (12 i 13 de maig, a l'església de Betlem). El Col·legi de Betlem a la Immaculada Concepció.¹⁰⁹

1701 (13 de novembre, a la Catedral). El Consell de Cent, amb motiu de la translació del cos de Sant Oleguer. Els premis als versos llatins van ser adjudicats a Josep Amat i de Planella i a Manuel de Vega i de Rovira; els de poesies castellanes, a Marià Marimundo [Marimon?] i a fra Jacint, sagristà de Sant Antoni; els de poesies catalanes, a l'«Hermitaño de San Pablo» [=Manuel Mas i Soldevila] i a Francesc Canyadell; els de jeroglífics, a Joan Baptista de Tàpies i de Solà i a Jaume Francí.¹¹⁰

dits..., vol. XXII, pàg. 246-247 i XXIII, 1970, pàg. 27, 29 i 253. S'hi refereixen DURAN I SANPERE, «Els Ausiàs March...», pàg. 157, i RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. II, pàg. 136-138 i 250-251.

109. El *Manual* diu que els consellers *anaren al col·legi de la Company[i]a al sertamen poètic se'ls era dedicat* (*Manual de novells ardots...*, vol. XXIII, pàg. 128). El redactat es presta a confusió, però no sembla que el concurs es pogués dedicar a cap altra que no fos la Immaculada Concepció, com era habitual en aquest lloc. Cfr. *Manual de novells ardots...*, vol. XX, pàg. 213: «Diumenge, a 15 de dit [*maig de 1685*]: En aquest dia los senyors concellés estant convidats per los majorals de la acadèmia de Bellem per la festa de Nostra Senyora anaren a la dita isglésia y ohiren lo ofici y sermó com las demás vegades». L'he inclòs aquí, tot i que no tinc clar que fos un autèntic certamen competitiu.

110. Se'n fa una relació a les *Festivas demonstraciones, y...*, pàg. 180-191. Cfr. *Manual de novells ardots...*, vol. XXIII, pàg. 240-241; RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura...*, vol. III, 1986, pàg. 174.